

ምዕራፍ ስራት

ፍትህዊነት

የምዕራፉ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፡

- ስድሱሽዊ ስራቶች መወገድ እንደሚገባቸው ትንክብር/ትንክብራት/ትንክብራት፡፡
- የፍትሕ መንደጭ የሚያስከትላቸውን ችግሮች ታውቃለህ/ታውቁዋለህ፡፡
- የፍትሕ ስራት ስራቶችን ትረጂያለህ/ትረጂያለህ፡፡
- ማህበራዊ ስጦታዎችን ሁሉም ዜጎች በፍትህዊነት መጠቀም እንዳለባቸው ትንክብር/ትንክብራት/ትንክብራት፡፡
- በሀገር ደረጃ የግብርን ጠቀሜታ ታውቁዋለህ/ ታውቃለህ፡፡

4.1 ስድሱሽዊነት፡

4.1.1 ስድሱሽዊነት ስራቶች መወገድ የሚችሉባቸው መንገዶች፡

- ✓ በተለያዩ አካባቢዎች የሚፈጸሙ ስድሱሽዊ አዋቂ ስራቶችን እንዴት መከላከል ይቻላል፡፡

ዋሳኔ ሚዳ፡ ስማን?

ከቅርብ ጊዜያት ወዲህ የዋሳኔ ሚዳ ነዋሪዎች በአካባቢያቸው በተቋቋመ ድርጅት ተደራራቢ ችግሮች እየደረሰባቸው ነው፡፡ ችግራቸውን ለማስወገድ የፍትሕ ተቋማት ቢያሳውቁም መፍትሄ ማግኘት ቀርቶ ትኩረት የሰጣቸው አንድም አካል የለም፡፡ በነዋሪዎቹ ላይ ለደረሰው ችግር ዋና ምክንያት የኑሯቸውና የህይወታቸው መሰረት የሆነው ዋሳኔ ሚዳ በግለሰብ ቁጥጥር ስር መዋሉ ነው፡፡ ዋሳኔ ሚዳ የእንስሳት መኖር የሚታጨድበት፣ የመጠጥ ውሃ የሚቀዳበት፣ የአትክልት ምርቶች ከዓመት ዓመት የሚሰበሰቡበት ለምሳሌ ስፍራ ነው፡፡ ነዋሪዎቹ ተደራጅተው ሕጋዊ በሆነ መንገድ ለማልማት ያቀረቡት ተደጋጋሚ ጥያቄ ምላሽ ሳያገኝ መመሪያና ደንብን በጣሰና አድላዊ በሆነ ሁኔታ በግለሰቡ መታጠሩ ጠብቃቸውን አሳዛኝ አድርገዋል፡፡ በእንቅርት ላይ ጆሮ ደግፍ እንዲሉን ነዋሪዎቹን በእጅጉ ያስቆጣው ጉዳይ ቀስ በቀስ ከመኖሪያቸው የማስለቀቅ ሴራም እንዳለ ማወቃቸው ነው፡፡ እኔ ለሀገርና ለሕዝብ ስል ነው ገንዘብ

የማፈሰው፣ ስለዚህ ማንም ሊናገረኝ አይገባምን የሚሉት ባለሀብት ከአካባቢው የፍትሕ አካላት ጋር በጥቅማ ጥቅሞች እንደተሳሰሩም ይነገራል፡፡

አቶ እንግዳው፡ “እኛ ችግራችንን በአካባቢያችን ለሚገኙ ፍትሕ አካላት ብናቀርብ መፍትሄ ማግኘት አልቻልንም፡፡ ወደፊትም ጉዳዩን ለከፍተኛ የፍትሕ አካል ብናመለክትም የተለየ ውሳኔ የምናገኝ አይመስለኝም፡፡ ትርፉ በከንቱ መልፋትና መንገላታት ነው፡፡ እሱ እንደ በደለን እኛም እንበቀለው፡፡ በራሱም ላይ ሆነ በንብረቱ ላይ ጥቃት እንፈፅም፡፡ ግፉ ቢል መታሰር ነው፡፡”

አቶ ኡስማን፡ “አይ እንደሱ አይደለም የሚሻለው ገንዘብ አዋጥተን ለበላይ አካላት ጉቦ መስጠት ነው፡፡ ይህንንም የሚያመቻችልን ሰው እንፈልግ፡፡ ይህን ማድረግ ካልቻልን ኦርጌ መቀመጥና የሚመጣውን መጠበቅ ይሻላል፡፡”

ወ/ሮ መኪያ፡ “ለጊዜው ባይሳካልንም ችግሩን ለተለያዩ የፍትሕ ተቋማት በማሳወቅ ላይ ነን፡፡ አሁንም ቢሆን ተስፋ ሳንቆርጥ ችግሩን ለበላይ የፍትሕ አካላት ማሳወቅ ይኖርብናል፡፡

ለዚህ የምናጠፋው ገንዘብ፣ ጉልበትና ጊዜ ሊቆጩን አይገባም፡፡ ይህን ካላደረግን ግን ነገ በእኛም ሆነ በሌሎች ላይ ከዚህ የከፋ በደል ይደርሳል፡፡”

አቶ ይልቃል፡ “ግድ የለም እየደረሰብን ያለውን ችግር ባለሀብቱ በግልፅ እንዲረዳን እና ድርግ፡፡ አንዴ ተሰባስቦን ለማነጋገር እንሞክር፤ መቼም ህሊና አለው፡፡ ከዚያ በኋላ በግልም ሆነ በቡድን ስለምንው ስደው እርምጃ እንወስናለን፡፡”

ጠላጠጃ 1

ከላይ ከሰፈሩት አማራጮች ችግሩን ለማስወገድ በተወሰኑ ነዋሪዎች የቀረቡ አማራጮችን ተመልክታችሁ ከታች የተዘረዘሩትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ትክክለኛ መንገድ ነው የምትሰጡት የትኛው ደመስሳችኋል? ምክንያታችሁን ግለጹ።
2. ትክክል ያልሆኑት አማራጮችሰ? ስምን ትክክል እንዳልሆኑ ማብራሪያ ስጡ?
3. የትኞቹ አማራጮች ስህተት ሰፊ? ሰፊ ትኩረት ስብልፅገና ጠቃሚታ አላቸው? እንዴት?

በሕብረተሰቡ ውስጥ የሚፈፀሙ አድሎአዊ አሰራሮችን ለመከላከል ዜጎች ከፍተኛ ኃላፊነት አለባቸው። በዚህ ረገድ የሥራ ኃላፊዎች፣ ሰራተኞች እና ሕብረተሰቡ በአጠቃላይ ሊወጧቸው ከሚገቡት ኃላፊነቶች ውስጥ የሚከተሉት ይጠቀሳሉ።

የሥራ ኃላፊዎችና የሠራተኞች ኃላፊነቶች፡-

- በሕግ ብቻ መሰረት፣ የመንግሥት ባለስልጣናትና ሠራተኞች ሕግን የሚያከብሩና ለሕግ የሚገዙ መሆን ይኖርባቸዋል። የተሰጣቸውን ሥልጣን ለሥራቸው አገልግሎት ማዋል እንጂ ከገደብ በላይ መጠቀም አይገባቸውም። የዚህ ዓይነት ድርጊቶች የአድሎአዊ አሰራሮች ዋና መንስኤዎች ናቸው። ስለዚህ ኃላፊነታቸውን ሲወጡ ሕጎችን፣ ደንቦችንና መመሪያዎችን መሠረት ባደረገ መልኩ መሆን አለበት። ከዚህ በተጨማሪም ሰራተኞችና የሰራ ኃላፊዎች ሕግ ሲጣስ እያዩ በዝምታ ማለፍ የለባቸውም። በተቻለ መጠን ችግሩን ለሚመለከተው ክፍል ማሳወቅ ይኖርባቸዋል።
- በቅንነትና በታማኝነት ሥራን ማከናወን፡- የአድሎአዊ አሠራሮች መከላከያ ከሆኑት መንገዶች መካከል ቅንነትና ታማኝነት በቀዳሚነት ይጠቀሳሉ። ቅንነት በፅኑ አቋም፣ በሐቀኛነት፣ እውነተኛ በሆኑ ድርጊቶች ይገለጻል። በዚህ መሠረት ሰራተኞች ሙሉ ኃይላቸውን ለሥራ የሚያውሉ፣ ሥራቸውን የሚወዱ፣ ኃላፊነታቸውን በብቃትና በጥራት የሚወጡ ሊሆኑ ይገባል። ለሀገራቸው፣ ለሥራቸውና ለተገልጋዩ ሕዝብ የሚታመኑና ቃላቸውን የሚያከብሩ መሆን አለባቸው።
- ዜጎችን በእኩል ዓይን ማየት፡- አድላዊነትን

ትን ለማስወገድ ሰራተኞች ተግባራዊ ሊያደርጓቸው ከሚገቡ መርሆዎች መካከል አንዱ ዜጎችን በእኩል ዓይን ማየት ነው። ሰዎችን በእኩል ዓይን ማየት ማለት አለማዳላት ወይም በሰዎች መካከል ልዩነትን አለመፍጠር ማለት ነው።

ጠላጠጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የመንግሥት ሠራተኞች ሕብረተሰቡ ተገቢውን አገልግሎት ለመስጠት ሲከተላቸው ይገባሉ የምትሰጡትን መልካም ባህሪዎች ዘርዘሩ።
2. ቤተሰቦቻችሁን ጠይቃችሁ በአካባቢያችሁ በሚገኙ የመንግሥት መሥሪያቤቶች ውስጥ ከአገልግሎት አሰጣጥ ጋር በተያያዘ የሚታዩ ችግሮችን ዘርዘሩ።

4.2 የፍትሐዊነት መንደጥ

- 4.2.1 የፍትሐዊነት መንደጥ በዲሞክራሲ ሥርዓት ግንባታና በልማት ላይ የሚኖረው አስታዊ ተፅዕኖ፡
 - ✓ በሀገር ደረጃ የፍትሐዊነት መንደጥ ሊያስከትል ይችላል የምትሏቸውን ችግሮች ዘርዝሩ።

“የዋንዛ ሜዳ፤ ፍትሕ አዛባ ሕዝብም ተገዳ”

በዋንዛ ሜዳ የታየው የፍትሕ መዛባት የተለያዩ ማሕበራዊ እና ፖለቲካዊ ችግሮችን ማስከተሉ አልቀረም። ለአብነት ያህል፣ በይዘታ ውስጥ ከዋለው ሜዳ የሚወጣው ፍላጎት እና ሽታ የሕብረተሰቡን ጤና እያወከና የቤት እንስሶችም ላይ ጉዳት እያደረሰ ነው። ከዚህም በላይ የእንስሳት ውጤቶች እና የአትክልት ምርቶች በእጅጉ በመቀነሳቸው የነዋሪዎቹ የኑሮ መሠረት ተናግቷል። የአትክልትና የእንስሳት ውጤቶች እጥረት በመፈጠሩ በአካባቢያቸው በምርቶቹ ላይ ከፍተኛ የሆነ የዋጋ ንረት እየታየ ነው።

በዚህ የተነሳም በአቅራቢያ የሚገኙ የሕብረተሰብ ክፍሎችም የችግሩ ተቋዳሽ እየሆኑ ነው። በፍትሕ አካላት በሚሰሩት አድሎአዊ ድርጊቶች ብዙዎቹ አገነዘዋል። የአካባቢው ነዋሪዎች በመንግሥት ተቋማት ላይ ያላቸው አመኔታ በእጅጉ ቀንሷል። እንደቀድሞ በመንግሥት ተቋማት የሚተላለፉ መልእክቶችን

ለመቀበልም ሆነ ለማዳመጥ ብዙም ፍላጎት የላቸውም። ሕግን ማክበርና ለሕግ መገዛት እየተዳከመ ነው። ሠላምና ፀጥታ ከአካባቢው ርቋል። አንዳንዶች “ሕግ ስለሌለ የምንፈልገውን በጉልበት እናስከብራለን” እስከ ማለት ድርሰዋል።

ነሳ ብዙዎች ሀገር የብዙሀኑ ሕብረተሰብ ሳይሆን የጥቂት “ምርጫ” መኖሪያ ብቻ እንደሆነች አድርገው ይወስዳሉ። መልካም አስተዳደር እንዳይሰፍን ያደርጋል። በዚህም ሕዝብም ሀገርም ይጎዳል።

ጠላሙ ሩ 3

ከላይ በቀረበው ምንባብ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?** 1. በዋነዛ ሜዳ በታዩት አድሳዊ አሰራሮች ምክንያት ሲከሰቱ ይችላሉ የምትሰጥባቸውን ሲከፍረው፣ ፖለቲካዊ እና ማህበራዊ ችግሮች ዘርዘረ።
- 2. ነዋሪዎች ችግራቸውን ለማሳደ አካላት አቅርቦት መፍትሄ ካላገኙ ምን ማድረግ አስባቸው? ምን ዓይነት ጉዳት ሲከሰት ይችላል?

የፍትሐዊነት መንደል የሚከተሉትን ችግሮች ያስከትላል።

በዴሞክራሲ ሥርዓት ላይ እምነት ማጣት፣ ሕብረተሰብን የሚጎዱ አብዛኛዎቹ የፍትሕ ጥሰቶችና አድሎአዊ አሰራሮች የሚከሰቱት በመንግሥት ተቋማት ውስጥ ነው። በነዚህ አካባቢዎች የሚፈፀሙ አድሎአዊ አሰራሮች የዴሞክራሲ ሥርዓት ዋና ምሰሶ የሆኑትን የፍትሐዊነትን፣ የሕግ የበላይነትን እና የእኩልነት አሰራሮችን ያዳክማሉ። በአድሎአዊ አሰራሮች ምክንያት የሚፈፀሙ የመብት ጥሰቶች ዜጎች በመንግሥታቸው ላይ አመኔታ እንዳይኖራቸው ያደርጋሉ።

በዚህም የተነሳ ሕዝብ በሥርዓቱ ላይ ጥርጣሬ እንዲኖረው በማድረግ በመንግሥት ላይ እንዲነሳና አመፅና ብጥብጥ እንዲሰፋፋ ምክንያት ይሆናሉ። የፍትህ መንደል ዜጎች በልማት ሥራዎች ላይ በነፃና በእኩል የመሳተፍ መብታቸውን ስለሚያደናቅፍ በሀገር ልማትና እድገት ላይ የሚያስከትለው ጉዳት የከፋ ነው።

የዜግነት ድርሻን ለመወጣት ፈቃደኛ አለመሆን፤

ፍትሐዊ ሥርዓት መዳከም ለአድሎአዊ ድርጊቶች መስፋፋት መንስዔ ነው። በዚህም የተ

ጠላሙ ሩ 4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?** 1. የፍትሐዊነት መንደል ያስከትሏቸዋል የምትሰጥባቸውን ችግሮች ዘርዘረ።
- 2. በአካባቢያችሁ ካሉት ተቋማት መካከል ከፍተኛ የፍትህ በደል ይታይበታል የምትሰጡትን በመሰየት ያስከትሏቸውን ችግሮች ጥቀሱ። ስትገባቸው መንስዔ ናቸው የምትሰጥባቸውን ነጥቦች ዘርዘረ።

4.3 የፍትሕ አካላት
4.3.1 የፍትህ አካላት አሰራር

ሥዕል 4.1 ፍርድ ቤቶች ፍትሕን በማስፈን በኩስ ሰፊ ሚና ይጫወታሉ

- ✓ የፍትሕ አካላት አሰራር ምን መሆን አለበት ትላላችሁ?

ፍርድ ቤቶች ፍትሐዊ አሰራርን የማስፈን ከፍተኛ ኃላፊነትና ስልጣን አላቸው። ፍርድ ቤቶች ፍትሕን በማስፈኑ ሂደት የተጣለባቸውን ኃላፊነት በብቃት መወጣት የሚችሉት የሚከተሉትን መሠረታዊ መርሆዎች ሲከተሉ ነው። እነዚህም የዳኝነት ነጻነትና ከማንም ወገን ጣልቃ ገብነት ነፃ መሆን የሚሉት ናቸው።

የፍርድ ቤቶች የዳኝነት ነጻነት፤

ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ሲሰጡ ከማንም ወገን ተፅእኖ ነፃ ሊሆኑ ይገባል። በፍርድ ቤቶች አሰራር ማንም አካል ጣልቃ ሊገባ አይገባም። በሌላ አነጋገር ዳኞች ከሕግ በስተቀር በሌላ መንገድ መመራት የለባቸውም። ስለዚህ በማንኛውም የፍትሕ አሰጣጥ ሂደት ፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነፃነታቸው የተከበረ ሊሆን ይገባል። ፍርድ ቤቶች ይህን የሚያረጋግጥ የዳኝነት አሰራር ከተከተሉ የፍትሕ ሥርዓቱ የተስተካከለ ይሆናል ማለት ነው።

ፍትሕ አሰጣጥ ከወገንተኝነት የፀዳ መሆን፤

ፍርድ ቤቶች በፍርድ አሰጣጥ ሂደታቸው በዜጎች መካከል ልዩነት ማሳየት የለባቸውም። ከፍተኛ ባለሥልጣንም ሆነ ማንኛውም ዜጋ በሕግ ፊት እኩል ስለሆኑ ይህንን አሰራር ተግባራዊ ሊያደርጉ ይገባል። ፍርድ ቤቶች ከፖለቲካ፣ ከዘር፣ ከቋንቋ፣ ከሃይማኖት ወገንተኝነት መራቅ አለባቸው። ውሳኔም ሲሰጡ ሕግንና ደንብን እንዲሁም ሙያዊ ሥነምግባርን መሠረት አድርገው መሆን ይኖርበታል።

በዚህ ረገድ የፌዴራል ሕገመንግሥት በአንቀጽ 79 የዳኝነት ነፃነትን በሚከተለው መልኩ ያብራራል። “በፌዴራልም ሆነ በክልል የዳኝነት ስልጣን የፍርድ ቤቶች ብቻ ነው። በየትኛውም ደረጃ የሚገኝ የዳኝነት አካል ከማንኛውም የመንግሥት አካል፣ ከማንኛውም ባለሥልጣንም ሆነ ከማንኛውም ሌላ ተጽእኖ ነጻ ነው። ዳኞች የዳኝነት ተግባራቸውን በሙሉ ነጻነት ያከናወናሉ። ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ አይመሩም።”

መሰረዳ 5

? በሚከተሉት ሁለት ፍርድ ቤቶች አሰራር ላይ በመመርኮዝ ከታች ያሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

ፍርድ ቤት /ሀ/	ፍርድ ቤት /ለ/
<ul style="list-style-type: none"> • ከውሳኔ በፊት የተለያዩ ባለሙያዎችንና የሃይማኖት አባቶችን ሀሳብ ይቀበላል። • አስፈላጊ ሲሆን የፖለቲካ መሪዎችን ትእዛዝ ይቀበላል። • ፍርድ የሚሰጠው በሕብረተሰቡ በተመረጡ በተወሰኑ ዳኞች ብቻ ነው። • የተለያዩ የወንጀል ድርጊቶችን በማቻቻል መፍትሄ ይሰጣል። • ዜጎች የተሰጠውን ውሳኔ እንዲቀበሉ ይገደዳሉ። 	<ul style="list-style-type: none"> • መመሪያና ደንቦችን አገናዝቦ ይሠራል። • በሙያው በሰለጠኑ ዳኞች ውሳኔ ይሰጣል። • በመረጃና በምስክር አሰራሮችን ይከተላል። • ይግባኝና ቅሬታዎችን ይሰማል። • በሀገሪቱ ሕግ ወንጀል ተብለው የተደነገጉትን ድርጊቶች በወንጀልነታቸው መዝና ውሳኔ ይሰጣል። • በሕግ ቁጥጥር ሥር ላሉ የሀገሪቱ ፕሬዝዳንት ምህረት ያደርጋሉ።

1. በየትኛው ፍርድ ቤት ነው የዳኝነት ነፃነት የሚታየው? የዳኝነት ነፃነትስ የማይታይበት እንዴት ነው?
2. የትኛው ፍርድ ቤት ለዴሞክራሲ ሥርዓትና ለሀገር እድገት ጠቃሚ ነው ትላላችሁ?

4.3.2 ፍትሕ የማገኘት መብት፤

- ✓ የፍትሕ አካላትን አሰራር ፍትሐዊ እንዲሆን በማድረግ ሂደት ዜጎች ምን ዓይነት ሚና ሊወጡ ይገባል ትላላችሁ?

ፍትሕን የማስከበሩ ሂደት የመንግሥት ዋና ኃላፊነት እንደሆነ ይታወቃል። መንግሥት በዚህ በኩል ሕጎችን ያወጣል።

የፍትሕ አካላትን ያዋቅራል። አስፈላጊ ባለሙያዎችን ይመድባል። አሰራራቸውን ይከታተላል። ሆኖም ግን ይህ ሁሉ ቢደረግም የፍትሕ ተቋማት አሰራር በዜጎች የነቃ ተሳትፎ ካልተደገፈ ውጤታማ አይሆንም። ዜጎች ፍትሕን በማስከበሩ ሂደት የሚኖራቸው ሚና ምንድን ነው? የሚለውን ሀሳብ በሚገባ ማጤን ያስፈልጋል። በአጠቃላይ ዜጎች ፍትሕን በማስፈኑ ሂደት ከሚያበረክቷቸው አስተዋፅኦዎች መካከል የሚከተሉት የሚጠቀሱ ናቸው።

ትክክለኛ ዳኝነት ለማግኘት መታገል፤
በደሞክራሲ ሥርዓት ተቋማት ህዝቡን ለማገልገል የሚቋቋሙ አካላት ናቸው። ስለዚህ ዜጎች በየትኛውም ወቅትና ቦታ የሚያጋጥሟቸውን የፍትህ ጥሰቶች በዝምታ አለመመልከት፣ መብት ሲጣስ እድልን ወይም ፈጣሪን ማማረር ሳይሆን፣ መብት የጣሰው አካል አሰራሩን እንዲያስተካክልና የመብት ጥሰቱን እንዲያስወግድ መሟገት፣ መታገል፣ ሳይሰለቹ ደጋግሞ በመጠየቅ ሠላማዊ ተፅእኖ ማድረግ ያስፈልጋል። ለምሳሌ የመብት ጥሰት ያደረሰውን አካልና ድርጊቱን በመገናኛ ብዙሀን እንዲነገር ማድረግ አጥፊው እንዲታረም ማድረግ መንገድ ነው።

ፍትሕ ሲጣስ መብትን በሕግ ማስከበር፤
በራስ ጥረት መብትን ለማስከበር የሚደረገው ጥረት ካልተሳካ ዜጎች የተነፈጉትን ወይም የደረሰባቸውን በደል በጉልበት፣ በገንዘብ፣ በዘመድ፣ ወዘተ ለማስጠበቅ መሞከር የለባቸውም። የተዛባ ፍትህን ለማስተካከል ጉዳዩን ለተገቢ የፍትሕ አካል ማሳወቅ፣ አቤቱታ ማቅረብ፣ እንዲሁም የይግባኝ የፍትሕ አሰራር ሂደትን በአግባቡ መጠቀም ነው የሚኖርባቸው። ሕጋዊ የመፍትሄ መፈለጊያ መንገድ ሁልጊዜም ተመራጭና ውጤታማ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።

መሰጠጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?** 1. በተሰደዩ አካባቢዎች ሰሚያጋጥሟቸው ይፍትሕ ጥሰት ልትወስዷቸው የምትችላቸውን እርምጃዎች ስብረራ።
- 2. ፍርድ ቤቶች ከማንም አካል ተፅእኖ ነጻ መሆናቸው ያሰውን ጥቅም ዘርዘሩ።
- 3. የዳኝነት ነፃነት ማስት ምን ማስት ነው?

4.4 ማሕበራዊ አገልግሎቶች፤

4.4.1 ማሕበራዊ አገልግሎቶችና አስፈላጊነት፤

✓ ማሕበራዊ አገልግሎት ለህዝቡ ምን ምን ዓይነት አገልግሎቶች ይሰጣሉ?

የዋንዛ ማሕበረሰብና ማሕበራዊ ተቋማት፤

የዋንዛ ማሕበረሰብ በተለያዩ ጊዜያት በአካባቢያቸው ሊገኙ የተሞከሩ የማሕበራዊ አገልግሎት ሰጪ ተቋማትን ሲያደናቅፉ ኖረዋል። የነበሩትም ቢሆኑ ተገቢውን አገልግሎት እየሰጡ አልነበረም። ማሕበረሰቡ ትምህርት ቤት ልጆቻችንን ያባልጋል፣ ባህላችንን ያቆሽሻል በሚል ለማሕበራዊ አገልግሎቶች ጥልቅ ጥላቻ ነበራቸው። ዘመናዊ ህክምናም ዘራችንን ለማጥፋት የሚደረግ ሴራ ነው ብለው ያምኑ ነበር። መንገድና ሌሎች መሰረተ ልማቶች ከተዘረጉ ኑሮ ይወደዳል፣ የፍቅርና የመደጋገፍ ባህላችንን ያጠፋል ይሉም ነበር። በነዚህ አመለካከቶች የተነሳ ማሕበረሰቡ ለረጅም ዓመታት ከሌሎች ማሕበረሰቦች ወደ ኋላ የቀሩ ነበሩ።

ከጊዜ በኋላ ግን በሌሎች አካባቢዎች በሚያዩት ለውጥና እድገት መቆጫት ጀምረዋል። ሌሎች ጤናቸው የተጠበቀ፣ ልጆቻቸው እየተማሩ በከፍተኛ ኃላፊነትና ቦታዎች ላይ ሲመደቡ፣ እነሱ ግን በከፍተኛ በሽታ የሚሰቃዩ፣ ልጆቻቸው ያልተማሩና በረባ ኃላፊነት ላይ የማይመደቡ መሆኑ እያሳፈራቸው ነው። በአካባቢያቸው የመንገድ፣ የውኃ፣ የመብራት፣ ወዘተ አቅርቦት አለመኖሩ ከጊዜ ጊዜ እየተሰማቸው ነው። ዋንዛዎች በነዚህ ጉዳዮች ላይ እየተነጋገሩ ነው። ምን ለማድረግ አስበው ይሆን?

መሰጠጃ 7

በምንባቡ መሰረት የሚከተሉትን

- ?** ጥያቄዎች መልሱ።
- 1. የማሕበራዊ አገልግሎቶች ስብረተሰብን ለማሳደግ ያሳቸውን ጠቀሜታ ዘርዘሩ።
- 2. ማሕበራዊ ተቋማትን ለማስፋፋት እንቅፋት የሚሆኑ ጉዳዮችን ዘርዘሩ።

የጤና፣ የትምህርት፣ የግብርና ውጤቶችንና ሌሎች ተመሳሳይ አገልግሎቶችን የሚሰጡ ተቋማት ማህበራዊ አገልግሎት ሰጪ ተቋማት በመባል ይታወቃሉ። እነዚህም ተቋማት በመንግሥት ወይም በሕብረተሰቡ የሚገነቡ ሲሆን በነፃ ወይም በዝቅተኛ ዋጋ ለሕብረተሰቡ አገልግሎቶችን ይሰጣሉ። ማህበራዊ ተቋማት ለሕብረተሰብ እድገት አስፈላጊና መሰረታዊ ጉዳዮች ናቸው።

ማህበራዊ ተቋማት የሕብረተሰቡን ህይወትና ኑሮ በማሻሻል ለሀገር እድገት ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያበረክታሉ። ለምሳሌ ትምህርት ዜጎችን ከመሀይምነትና ከኋላቀርነት በማላቀቅ የእድገት መሳሪያ የሆነውን የተማሪ ዜጋን ማፍራት ያስችላል። እንደዚሁም የህክምና ተቋማት በበቂ ደረጃ ሲስፋፉ ጤናማ እና አምራች ዜጎች መገንባት ይቻላል።

4.4.2 ማህበራዊ አገልግሎቶች ያስ አድሱ አገልግሎት መስጠታቸው ያስው ጥቅም፤

- ✓ በአካባቢያችሁ የሚገኙ ማህበራዊ አገልግሎቶች ለሕብረተሰቡ የሚሰጡት ግልጋሎት ከአድሎ የፀዳ ነው?

የአገልግሎት አሰጣጥ መሰረታዊ መርህ፤

የዋንዛ ማህበረሰብ የማህበራዊ አገልግሎቶችን አስፈላጊነትንና ጥቅማቸውን በሚገባ ተረዳ። ተቋማትን ለመገንባት በተለያዩ ኃላፊነቶች ላይ የሚገኙ የማህበረሰቡ አባላት ህብረተሰቡን የማስተማርና የማሳመን ሥራዎችን ሠሩ። በተጨማሪም የማህበራዊ ተቋማቱ የሚመሩበትን ሕግና ደንብ አዘጋጁ። ህብረተሰቡም እንዲያውቃቸው ተደረገ። ከደንቦቹም መካከል ተቋማቱ ሕብረተሰቡን ሁሉ ያለምንም ልዩነት በእኩል እና ያለአድሎ እንዲያስተናግዱ የሚሉ ይገኙበታል።

ከዚህም በተጨማሪ በመጀመሪያ ዙር የሚገነቡ ተቋማት ብዙ ሕዝብ ባለባቸውና በማእከላዊ ቦታዎች እንዲሆኑ ተወሰነ። ቀስ በቀስም ተቋሞቹን በሌሎች ቦታዎች የማዳረስ

ሥራዎች እንደሚሠሩም ስምምነት ላይ ተደረሰ። በጊዜያዊነትም ተገቢ አገልግሎቶች የሚዳረሱበት ሥልጣንም ተቀየሰ። በመጨረሻም አፋጣኝ መፍትሄ የሚፈልግ ጥያቄም ተነሳ። ይኸውም አገልግሎት ሰጪ ተቋማቱን የመሥራት ኃላፊነት የማን ነው? የሚለው ነበር።

መሰጠጃ 8

- ? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. ከሳይ ካሰው ትረካ ፍትሐዊ አሠራሮችን የሚገልፁ ድርጊቶችን ዘርዘሩ።
 2. ከአድሎ የፀዳ አሠራር ምን ጠቀሜታ እንዳሰው ዘርዘሩ።
 3. ማህበራዊ አገልግሎቶች ሰጪም ያስ አድሱ መስጠታቸው የሚሰጠውን ጥቅም ዘርዘሩ።

ዜጎች ተገቢውን አገልግሎት ማግኘት የሚችሉት በተቋማቱ ውስጥ ከአድሎ የፀዳ አሠራር ሲሰፍን ነው። ከአድሎ የፀዳ አገልግሎት አሰጣጥ የዴሞክራሲ ሥርዓት መገለጫ የሆነውን የእኩልነት መብትን ያረጋግጣል። በዚህም የዜጎችን የባለቤትነት የተቆርቋሪነት ስሜትን ያጎለብታል። ከአድሎ የፀዳ አሰራር መንግሥትና ሕዝብን በማቀራረብ ዴሞክራሲያዊ ሥርዓትን ያጎለብታል።

4.4.3 መንግሥትና ህብረተሰብ ማህበራዊ አገልግሎቶችን በማዳረስ ያላቸው ሚና፤

- ✓ መንግሥትና ሕብረተሰብ ማህበራዊ አገልግሎቶችን ለማዳረስ ያላቸው ሚና ምንድነው ትላላችሁ?

“ድር በደብር ስንበሳ ያስር”

የዋንዛ ማህበረሰብ ማህበራዊ ተቋማትን የማስፋፋቱ ኃላፊነት የማን መሆን አለበት በሚለው ሀሳብ ላይ ውዝግብ ውስጥ መግባታቸው አልቀረም። አንዳንዶች “ተቋማቱን የማስፋፋት ኃላፊነት የመንግሥት መሆን አለበት። መንግሥት እስካሁን በእኛ አካባቢ ይህ ነው የሚባል ስራዎችን ስላልሰራ ኃላፊነቱን ሊወስድ ይገባል” የሚል ሀሳብ አላቸው።

በሌላ በኩል ግን “መንግሥት አገልግሎቶችን የማዳረስ ከፍተኛ ኃላፊነት እንዳለበት ይታወቃል። ነገር ግን እኛም የገንዘብ፣ የጉልበትና የቁሳቁስ ድጋፍ በማድረግ የነቃ ተሳትፎ ማበርከት አለብን” የሚለው ሀሳብ የአብዛኛውን ድጋፍ አገኘ። ለስራውም የተለያዩ የድጋፍ ማሰባሰቢያ ፕሮግራሞችን ለማዘጋጀትም ተስማሙ። ይህንን የሚያስተባብር ኮሚቴም ተዋቀረ። በዚህም በጋራ ትብብርና መደጋገፍ በጥቂት ዓመታት ውስጥ በአካባቢው ትምህርት ቤቶች፣ ክሊኒኮች ተገነቡ፣ መንገድ የመብራትና የስልክ መስመሮች ተዘረጉ። ሕብረተሰቡም ከተቋሞቹ ተገቢ አገልግሎቶችን ለማግኘት ቻለ። የተሻለ ሕይወት ለመኖር የማሕበራዊ አገልግሎት ተቋማትን ጠቀሜታ በሚገባ ተረዳ።

መሰጠጃ 9

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?** 1. በምንባቡ ውስጥ ከተመሰከቱት ሁለት አመለካከቶች የትኛውን ትደግፋላችሁ? ስምን?
- 2. በማሕበራዊ አገልግሎቶች ግንባታ ላይ የሕብረተሰብ ተሳትፎ ያስውን ጥቅም ዘርዘረ።

ማሕበራዊ አገልግሎቶችን የማስፋፋት ከፍተኛ ኃላፊነት ካላቸው አካላት መካከል መንግሥት በግንባር ቀደምነት ይጠቀሳል። መንግሥት የዜጎችን ቁሳዊና መንፈሳዊ ፍላጎቶችን የማሟላት ግዴታ አለበት። ሆኖም ግን መንግሥት ብቻውን እነዚህን ሁሉ ሥራዎች ሊያስፋፋና ሊገነባ አይችልም። የመንግሥት እንቅስቃሴ በሕብረተሰቡ የነቃ ተሳትፎ መታገዝ አለበት። ስለዚህ ተቋማቱን በማስፋፋቱ ሂደት ሕብረተሰቡ በግልም ሆነ በጋራ የጉልበት፣ የገንዘብ ወዘተ ድጋፍ የማድረግ ኃላፊነት አለበት።

- የቡድን ሥራ፣**
 በአካባቢያችሁ ከሚታዩት ማህበራዊ አገልግሎቶች ላይ ምልክታ በማድረግ በሚከተሉት ነጥቦች ላይ ለክፍላችሁ ሪፖርት አቅርቡ።
 ሀ/ አስፈላጊ ናቸው የምትሏቸውን አገልግሎት ተቋማት፣
 ለ/ በሥራው ሊሳተፉ የሚችሉ አካላትን፣
 ሐ/ ሊያከናውኗቸው የሚችሉ ተግባራት፣

የሥነህይወት ሥነምግባር ትምህርት የተማሪ መጽሐፍ - 8ኛ ክፍል

- 4.5. ግብር፤**
- ✓ ግብር ለሀገር ኢኮኖሚያዊ እድገት የሚያበረክተው አስተዋፅኦ ምንድነው?

የእውቀት ፍና የሥነ ዜጋና ሥነምግባር ክብብ የውይይት ንግግር፤

የእውቀት ፍና ትምህርት ቤት የሥነህይወት ሥነምግባር ክብብ ከሚያከናውናቸው ተግባራት አንዱ በተለያዩ ርዕሶች ዙሪያ የውይይት ፕሮግራሞችን ማዘጋጀት ነው። የዛሬው የውይይት ፕሮግራም የሚያተኩረው በግብርና ልማት፣ በፌዴራል መንግሥት እና በክልሎች የግብር ሥልጣንና ክፍፍል ላይ ይሆናል። የ8ኛ ክፍል ተማሪዎችና የትምህርት ቤቱ ማሕበረሰብ የፕሮግራሙ ዋና ተሳታፊዎች ነበሩ። በሐሳቦቹ ላይ ማብራሪያ እንዲሰጡ በተጋበዙ ኃላፊዎችና ባለሙያዎች የሚከተሉት ማብራሪያዎች ቀርበዋል።

«ግብርና ኢንቨስትመንት የሕንጻ ሳንቲም ሁለት ገልታ»፣ /ክፍል አንድ/

“ግብር ኢንቨስትመንትን በማስፋፋቱ ሂደት የላቀ አስተዋፅኦ ያበረክታል። ይህም የሚሆነው መንግሥት ከግብር በሚያገኘው ገቢ መሠረተ ልማትን ማለትም መንገዶችንና መብራትን ይዘረጋል፤ ድልድዮችን፣ የውሃ እና የኃይል ማመንጫዎችን ወዘተ...ይገነባል። እነዚህ መሰረተ ልማቶች በተስፋፋ መጠን ሁኔታዎች ስለሚመቻቹላቸው የሀገር ውስጥም ሆኑ የውጪ ባለሀብቶች በተለያዩ የኢንቨስትመንት ሥራዎች ላይ ይሰማራሉ። በሌላ በኩል ኢንቨስትመንት ሲስፋፋ፣ የግብር ምንጭም በዚያው መጠን ያድጋል። ስለዚህ ግብርና ኢንቨስትመንት ተደጋጋፊ ሥራዎች ናቸው ማለት ነው።”

መሰጠጃ 10

- ?** በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያይ።
- 1. የኢንቨስትመንት መስፋፋት ምን ፋይዳ አለው?

«ግብር በክሰሎች ፍትሐዊ ስድገት ሳይ ያሰው ከፍተኛ ሚና»፣ /ክፍል ሁለት/

“በፌዴራላዊ የመንግሥት አወቃቀር ክልሎች ያላቸው የሀብት መጠንና የግብር ምንጮች፣ ተመሳሳይ ላይሆኑ ይችላሉ። ነገር ግን ሁሉም በአንድ የጋራ ሕገ መንግሥት የሚተዳደሩ አካላት ከመሆናቸውም በላይ በሁሉም ክልሎች የሚኖሩ ሕዝቦች የአንድ ሀገር ዜጎች ናቸው። ዜጎች ደግሞ በሀገራቸው የሚገኙ ሀብቶችን ፍትሃዊ በሆነ መንገድ የመጠቀም ወይም የመካፈል መብት አላቸው።

በክልሎች መካከል የሚታየው ልዩነት በግብር ገቢ መጠን ብቻ ሳይሆን በልማት ደረጃም ጭምር ነው። በተለይ ከመሀል ሀገር በጣም ርቀው የሚገኙ አካባቢዎች ያሉባቸው ችግሮች ስር የሰደዱና የተባባሱ ናቸው።

ስለዚህ በሀገር ደረጃ የተመጣጠነ እድገት ለመፍጠር ግብርን ፍትሐዊ በሆነ መልኩ ለክልሎች ማከፋፈል ተገቢ ነው። በዚህ መሠረት ብዙ የግብር ገቢ ያላቸው ክልሎች አነስተኛ የገቢ ምንጭ ላላቸው ማከፋፈል የሚያስችል አሰራር ተግባራዊ ማድረግ የፌዴራላዊ የመንግሥት ሥርዓት መለያ ነው። ይህ አሰራር በክልሎች መካከል የመተሳሰብና የመረዳዳት ባህልን በማጎልበት በሀገር ደረጃ የተቀራረበ እድገትን ማረጋገጥ ያስችላል።”

በሰባት ክልሎች የተከፋፈለ የፌዴራላዊ ሀገር የግብር አሰባሰብ ሥርዓት የሚከተለው መልክ ነበረው።

ሁለት ክልሎች ፌዴራል መንግሥቱ ከሌሎች ክልሎች ከሚሰበሰበው ገቢ በአማካኝ ሁለት መቶ ሚሊዮን ብር ዓመታዊ ድጎማ ይደረግላቸዋል። ማእከላዊ መንግሥት ከሶስቱ ክልሎች ከአያንዳንዳቸው አንድ ቢሊዮን ብር በየዓመቱ ግብር ይሰበስባል። ሌሎቹ ሁለቱ ክልሎች ደግሞ ራሳቸውን የቻሉ በመሆናቸው ምንም ዓይነት ድጎማ አይደረግላቸውም። ሆኖም ከራሳቸውም ተርፈው ለማእከላዊ መንግሥት የሚሰጡት የለም። አልፎ አልፎ ይህ የግብር አሰባሰብና አከፋፈል ሁኔታ ቅሬታና ፀብ ሲያስነሳ ይስተዋላል።

የሚነሱ የሀሳቦቹ ልዩነቶች የሚከተለው ይዘት ነበራቸው። ሶስቱ ክልሎች በክልላችን የሚሰበሰበው ገቢ ለእኛ ጥቅም ብቻ መዋል አለበት የሚል አስተሳሰብ ያራምዳሉ። ራሳቸውን የቻሉት ሁለት ክልሎች ደግሞ ምንም እንኳን ራሳችንን የቻልን ብንሆንም ለሌሎቹ እንደሚደረገው ለእኛም ፌዴራል መንግሥቱ ድጎማ ሊያደርግልን ይገባል ይላሉ። ማእከላዊ መንግሥት የምንከተለው አሰራር ትክክለኛ ነው ብሎ ያምናል።

መሰረተ 11

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- 1. ከላይ ከሰፈረት ሶስት ሀሳቦች በየትኛው ትስማማላችሁ? ምክንያታችሁን ዘርዘሩ።
- 2. ትክክለኛውን ሀሳብ በሕብረተሰቡ ውስጥ ለማስረጃ ምን ዓይነት ስራዎች ቢሰሩ ይበጃል ትላላችሁ? ዘርዘሯቸው።

“የፌዴራል ስና ክሰብ ገቢ ዓይነቶች”፣ /ክፍል ሶስት/

የፌዴራል የመንግሥት አስተዳደር ዋና መለያ ባህሪ ሥልጣን በፌዴራል መንግሥቱና በክልሎች መካከል የተከፋፈለ መሆኑ ነው። በዚህ የስልጣን ክፍፍል መሰረት ሁለቱም አካላት ግብር የሚሰበስቡባቸው አካባቢዎች ተለይተው ይዘረዘራሉ። ሁለቱም አካላት በየፊናቸው የተሰጧቸው የግብር አካባቢዎች እንዳሉ ሁሉ የሚጋሯቸው የጋራ የግብር ዓይነቶችም አሉ። እነዚህ በጋራ የሚሰበሰቡ የግብር ዓይነቶች የጋራ ገቢዎች ተብለው ይታወቃሉ። በዚህ መሠረት በሀገራችን የፌዴራል መንግሥትና ክልሎች በተናጠልና በጋራ የተሰጧቸው የገቢ ዓይነቶች በሕገመንግሥቱ ውስጥ በሚከተለው መልኩ ተዘርዝረው ተቀምጠዋል።

የፌደራል መንግሥት ዋና የገቢ ምንጮች፣/ አንቀጽ 96 /	የክልል መስተዳድሮች ዋና የገቢ ምንጮች፣ /አንቀጽ 97/	የፌደራልና የክልሎች የጋራ የገቢ ዋና የገቢ ምንጮች፣/ አንቀጽ 98/
<ul style="list-style-type: none"> • ከሀገር በሚወጡና በሚገቡ ዕቃዎች ላይ የሚጣል ቀረጥ፣ ግብር፤ • ከፌዴራል መንግሥትና ከዓለም አቀፍ ድርጅቶች ተቀጣሪዎች የሚሰበሰብ የሥራ ግብር፤ • በፌዴራል መንግሥት ባለቤት ነት በሚተዳደሩ ድርጅቶች ላይ የገቢ፣ የትርፍ፣ የተጨማሪ እሴት ታክስና የኤክሳይዝ ታክስ፤ • ከብሔራዊ ሎተሪ እና ሌሎች የዕድል ሙከራ ገቢዎች ላይ የሚሰበሰብ ታክስ፤ • ከአየር፣ ከባቡር ትራንስፖርት አገልግሎት ላይ የሚሰበሰብ ታክስ፣ ወዘተ። 	<ul style="list-style-type: none"> • ከክልል መንግሥታት ተቀጣሪዎች ላይ የሚሰበሰብ፤ • ከመሬት መጠቀሚያ የሚሰበሰብ፤ • በክልል ከሚገኙ ግለሰብ ነጋዴዎች ላይ የሚሰበሰብ፤ • በክልል መስተዳድር በግል ባለቤትነት ሥር ካሉ ቤቶችና ሌሎች ንብረቶች የሚሰበሰብ፤ • በክልል መስተዳድር ባለቤትነት ሥር ከሚገኙ የልማት ድርጅቶች የሚሰበሰብ፤ • በክልል መስተዳድር አካላት ከሚሰጡ ፈቃዶችና አገልግሎቶች ከሚመነጩ ክፍያዎች የሚሰበሰብ፤ 	<ul style="list-style-type: none"> • የፌዴራል መንግሥትና ክልሎች በጋራ ከሚያቋቁ ማቸው የልማት ድርጅቶች ላይ የሚሰበሰብ፤ • ከግል ድርጅቶች የንግድ ትርፍ ላይ እና ከባለ አክሲዮኖች የትርፍ ድርሻ ላይ የሚሰበሰብ ግብር፤ • በከፍተኛ የማዕድን ሥራዎችና ከማናቸውም የፔትሮሊየምና የጋዝ ሥራዎች ላይ ከሚጣል የሮያሊቲ ክፍያዎች የሚሰበሰብ፤

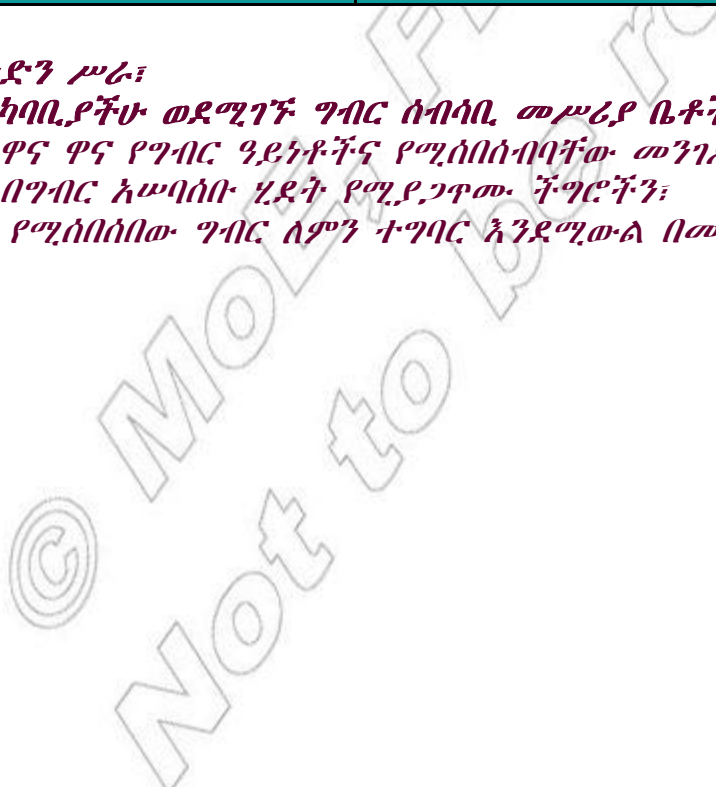
የቡድን ሥራ፣

በአካባቢያችሁ ወደሚገኙ ግብር ሰብሳቢ መሥሪያ ቤቶች በመሄድ፣

ሀ) ዋና ዋና የግብር ዓይነቶችና የሚሰበሰቡባቸው መንገዶች፣

ለ) በግብር አሰጣጥ ሂደት የሚያጋጥሙ ችግሮችን፣

ሐ) የሚሰበሰበው ግብር ለምን ተግባር እንደሚውል በመጠየቅ ሪፖርት አቅርቡ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በአንድ ሕብረተሰብ እና ሀገር ላይ ከፍተኛ ጉዳት ከሚደርሱ ጉዳዮች መካከል አድሱአዊ አሰራሮች በግንባር ቀደምነት ይጠቀሳሉ። አድሱአዊ አሰራሮች የተሰደዱ ችግሮችን ያስከትላሉ። ስምምነት የዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ግንባታን ያደናቅፋሉ። ዜጎች የሚጠበቅባቸውን ኃላፊነት በተገቢው ደረጃ እንዳይወጡ ያደርጋሉ። ስለዚህ በማንኛውም ሁኔታ የሚፈጸሙ አድሱአዊ ተግባራትን ለመከላከል ባለሥልጣንም ይሁን ማንኛውም ዜጋ ስሕግ ተገዢ መሆን፣ ሕግን የሚያከብር እና የሚያስከብር፣ ሁሉን በአኩሪ የሚያስተናግድ እና ስራውም ቅንና የሚታመን ሲሆን ይገባል።

ፍትሐዊነት እንዲሰፍን ከሚደርጉ የፍትሕ ተቋማት መካከል ፍርድ ቤቶች በቀዳሚነት ይጠቀሳሉ። እነዚህ አካላት ከማንም ተፅዕኖ ነፃ የመሆን የዳኝነት ነፃነታቸው ሲከበር ይገባል። ከዚህም በላይ የፍትሕ አካላት ውሳኔ ሕግን መሠረት የሚያደርጉ፣ ከወገንተኝነትና ከአድሱ የፀዳ አሰራሮችን የሚከተሉ መሆን አስባቸው። በሌላ በኩል አድሱአዊነትን በመከላከል ረገድ ዜጎች የገላ ድርሻ አላቸው። ዜጎች ትክክለኛ ዳኝነት ሰማግኘት በግላቸው መጣርም ይህም ሳይሳካ ቢቀር መብታቸውን በሕግ ብቻ ማስከበር እንዳስባቸው በውል ሲገነዘቡ ይገባል።

የማሕበራዊ አገልግሎት ተቋማት የዜጎች ሕይወት የተሻለ እንዲሆን ሰማድረግ አስፈላጊ ናቸው። በዚህም የተነሳ ከአድሱ የፀዳ አገልግሎት ማደረስ ይኖርባቸዋል። ተቋማቱን የማስፋፋቱ ጉዳይ የመንግሥት ኃላፊነት ብቻ ሆኖ መታየት የለበትም። በተጨማሪም ዜጎች ማህበራዊ ተቋማትን በማስፋፋቱ እንቅስቃሴ ላይ የሳቀ ድጋፍ ማበርከት ይጠበቅባቸዋል። ግብር ለኢንቨስትመንት መስፋፋትና የክልሎችን እድገት ፍትሐዊ በማድረግ ሂደት ያሰው አስተዋፅኦ ከፍተኛ ነው።

ስለዚህ ከግብር የሚሰበሰቡትን ገቢ ፍትሐዊ በሆነ መንገድ ለሁሉም ክልሎች ማክፋፈል የሚያስችል ሥርዓት መዘርጋት ከአንድ በፊደራላዊ ሥርዓት ከሚተዳደር ሀገር የሚጠበቅ አሠራር ነው። በፊደራል መንግሥቱና በክልሎች መካከል የሚደረገው ግብር የመሰብሰብና የማክፋፈል አሠራር በዘፈቀደ የሚሆን ሳይሆን ሕግን የተከተለ እና ሕግ መንግሥትን መሠረት ያደረገ ነው። ዞር ዞር ግን ዜጎች የግብርን ሁሉንተናዊ ጥቅም በሚገባ ተረድተው ግብርን በወቅቱ መክፈልና በግብር አሰጣሪ ሂደትም ተገቢውን ትብብር ማድረግ ይገባቸዋል።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

ታክስ፡ በመንግስት የሚሰበሰብ ማንኛውም ዓይነት ግብር።

ተጨማሪ እሴት ታክስ፡ ከተወሰኑ የንግድ እንቅስቃሴ ገቢ ከመቶ አስራ አምስት እጅ ለመንግሥት የሚከፈል ተጨማሪ ክፍያ።

ቀረጥ፡ በየአስቱ ከሚደረጉ የተለያዩ የንግድ ዝውውር ወይም ልውውጥ በመንግሥት የሚሰበሰብ ገቢ።

እሴት፡ ለህተትና ትክክል ባህሪያትን መስኪያዎች ወይም አመለካከቶች።

መርህ፡ የአሠራር ሥርዓት።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. አድሎአዊ አሠራሮችን መከላከል እንጂ ሙሉ በሙሉ ማስወገድ አይቻልም።
2. አንዳንድ ጊዜ አድሎአዊ አሠራሮችን ለማስወገድ ጉልበት መጠቀም ተገቢ ነው።
3. አልፎ አልፎ የሚፈፀሙ የፍትሕ ጉድለቶች ለዲሞክራሲ እና ለልማት መጠናከር አስተዋፅኦ ያበረክታሉ።
4. ማህበራዊ ተቋማትን በማስፋፋቱ ሂደት የሕብረተሰቡ ተሳትፎ የሚፈለገው መንግሥት መስራት ካልቻለ ነው።
5. ግብር በክልሎች መካከል ያለውን የእድገት ሂደት ለማቀራረብ ጠቀሜታው ከፍተኛ ነው።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ “ሀ” ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ።

1. በክልሎችና በፌደራል መንግሥት የሚሰበሰቡ ግብሮች፤ 2. በክልሎች መካከል የተመጣጠነ እድገትን መገንባቢያ፤ 3. አድሎአዊነትን ለማስወገድ ዜጎች መውሰድ ያለባቸው እርምጃ፤ 4. ማህበራዊ ተቋማት፤ 5. ከማንም አካላት ተፅእኖ ነፃ መሆን ያለበት፤	ለ ሀ. ትምህርት ቤት። ለ. የጋራ ገቢ። ሐ. ሕግን ማክበር። መ. ፍትሐዊ የግብር ክፍፍል። ሠ. ፍርድ ቤቶች።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ የሆነውን መልስ ምረጡ።

1. ከሚከተሉት ውስጥ አንዱ አድሎአዊ አሠራሮችን ማስወገጃ መንገድ አይደለም፤

ሀ. በሕግ መጠቀም፤	ሐ. ክስ ማቅረብ፤
ለ. የደረሰን በደል በዝምታ ማለፍ፤	መ. ሀ እና ለ መልሶች ናቸው።
2. የፍትሕ አካላት መከተል ያለባቸው መርህ፤

ሀ. በራሳቸው ስሜትና ፍላጎት አለመመራት፤	ሐ. መመሪያዎችን ተግባራዊ ማድረግ፤
ለ. ከወገናዊነት ነፃ መሆን፤	መ. ሁሉም መልስ ናቸው።
3. ከሌሎች የበለጠ አድሎአዊ አሠራርን የመከላከል ኃላፊነት ያለበት አካል የቱ ነው?

ሀ. መንግሥት፤	ሐ. ሲቪል ማህበራት፤
ለ. የሃይማኖት ተቋማት፤	መ. ማህበራት።
4. ማህበራዊ ተቋማት፤

ሀ. ለህብረተሰብ እድገት አስፈላጊ ናቸው፤	ሐ. በመንግሥት ብቻ ይሰራሉ፤
ለ. ከአድሎ የፀዳ አሰራር ሊከተሉ ይገባል፤	መ. ሀ እና ለ መልስ ናቸው።
5. የአድላዊ አሰራሮች ውጤት ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ. የተነሳሽነት ስሜት መቀዝቀዝ፤	ሐ. ፍትሕን ማስከበር፤
ለ. የዲሞክራሲ ሥርዓት መዳከም፤	መ. ሁሉም መልስ ናቸው።

IV የሚከተሉትን ባዶ ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. በፌደራል መንግሥት አወቃቀር የግብር ክፍፍል በ _____ እና _____ መካከል የሚከናወን ነው።
2. የፍርድ ቤት አሠራር መሠረታዊ መርሆዎች _____ እና _____ ናቸው።
3. ዜጎች በታችኞች ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ውሳኔዎችን በመቃወም ለበላይ ፍርድ ቤቶች አቤቱታ የሚያቀርቡበት ሥርዓት _____ በመባል ይታወቃል።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. ከሚከተሉት አንዱን በመምረጥ የፍትሐዊነት መንገድ ሊያደርስ የሚችለውን ጉዳት ዘርዝሩ።
2. ግብር ለሀገር ልማት እና ለክልሎች ፍትሐዊ እድገት ያለውን ጠቀሜታ ዘርዝሩ።